

Hľadanie kresťanov. Dejiny evanjelizácie „nových“ a „starých“ svetov

pch24.pl

26. októbra 2019 ✚ História ✚ Rozhovory

„Keď videli, ako „funguje“ Mexická ríša (dnes nazývaná Aztécka) s vybudovanou hierarchiou a s obradmi ľudských obetí, s kultom hada a inými tradíciami, ktoré šokovali nielen kresťanov, európski objavitelia ju považovali za Satanovo dielo, takže spočiatku prevládali obavy, že na takejto roli nie je možné siať. Našťastie začali pôsobiť „nadprirodzené faktory“. Mám na mysli sv. Juana Diega a zjavenia Panny Márie v Guadalupe, ktoré výrazne ovplyvnili predstavivosť miestneho obyvateľstva. Skutočnosť, že sa k nim prihovorila Preblahoslavená Panna Mária v nahuatle, čiže v miestnom jazyku, spravilo na nich veľký dojem a oni konvertovali“ - hovorí v rozhovore prof. Jakub Polit.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Prečo v šestnástom storočí, keď sa začala éra veľkých geografických objavov a s ňou aj celosvetová expanzia kresťanstva, sa misionárom podarilo obrátiť „iba“ obyvateľov obidvoch amerických kontinentov, a nie ľudí žijúcich na široko chápanom Ďalekom východe?

Na začiatku treba zdôrazniť, že to, čo ste nazvali, „globálnou expanziou kresťanstva“, to prebiehalo od samého začiatku existencie našej viery. Veď s výnimkou sv. Petra všetci apoštoli odišli za hranice Rímskej ríše. Podľa tradície, a nie je dôvod jej neveriť, sv. apoštol Tomáš dorazil až do Indie, na čom v skutočnosti nebolo nič nepravdepodobné. Medzi Rímom a Indiou totiž jestvovala pravidelná komunikácia vrátane

námornej dopravy.

V šiestom storočí, za čias cisára Justiniána Veľkého, sa kresťanstvo dostalo na hranicu Číny. Predtým – v štvrtom storočí – sa stalo štátnym náboženstvom v Arménsku a Gruzínsku, to znamená v ázijských krajinách a v Etiópii, ktorá je africkou krajinou.

Dá sa dokonca povedať, že v určitom okamihu bolo „ťažisko“ kresťanstva na Východe, nie na Západe. Stačí spomenúť adresátov listov sv. Pavla apoštola: S výnimkou Rimanov sa všetci nachádzali vo východnej polovicike Ríše.

Súhlasím s vami, pán profesor. To však nič nemení na skutočnosti, že v dôsledku arabskej expanzie došlo k rozštiepeniu prirodzenej jednoty stredozemnej oblasti, čo zastavilo rozširovanie kresťanstva. K jeho „novému otvorení“ došlo až po objave „nových svetov“ ...

Povieme ešte viac! Vasco da Gama opakovane zdôrazňoval, že najdôležitejším cieľom jeho cesty je „hľadať kresťanov a koreniny“ a až potom objavovanie sveta. Faktom je, že islamský prstenec, ktorý ste spomínali, bol vnímaný ako bariéra, za ktorou by sa podľa názoru mnohých vtedajších európskych intelektuálov malo nachádzať „druhé kresťanstvo“, rovnako početné ako na Starom kontinente.

Dodnes sa historici dohadujú o tom, čo bolo zdrojom tejto legendy. Bola azda inšpiráciou pre jej vznik spomienka na Etiópsku ríšu a kresťanské štáty na juhu Arabského polostrova? Alebo to bola spomienka na nestoriánske štáty strednej Ázie? Alebo možno niečo iné?

Treba zdôrazniť ešte jednu vec, na ktorú sa dnes veľmi často zabúda. Keď sa Krištof Kolumbus vydával na západ očakávajúc, že sa dostane do Indie a Číny, tvrdil, že tam nájde kresťanov na dvore Veľkého chána.

Kolumbus sa však nedostal do ďalekej Ázie, iba do Ameriky. Očakával niekto, že evanjelizačná misia „nového sveta“ začatá jeho príchodom bude až taká úspešná?

Nikomu sa to ani len nesnívalo! Naopak! Keď videli, ako „funguje“ Mexická ríša (dnes nazývaná Aztécka) s vybudovanou hierarchiou a s obradmi ľudských obetí, s kultom hada a inými tradíciami, ktoré šokovali nielen kresťanov, európski objavitelia ju považovali za Satanovo dielo, takže spočiatku prevládali obavy, že na takejto roli nie je možné siať.

Našťastie začali pôsobiť „nadprirodzené faktory“. Mám na mysli sv. Juana Diega a zjavenia Panny Márie v Guadalupe, ktoré výrazne ovplyvnili predstavivosť miestneho obyvateľstva. Skutočnosť, sa k nim prihovorila Preblahoslavená Panna Mária v nahuatle, čiže v miestnom jazyku, spravilo na nich veľký dojem a oni konvertovali.

A ako to vyzeralo na Ďalekom východe?

Spočiatku sa predpokladalo, že na Východe bude situácia podobná ako v Amerike. Verilo sa dokonca, že heslo „Obrátíme celý svet“, ktorý jezuiti vyhlásili po Tridentskom koncile, sa podarí uskutočniť.

Boli to jezuiti a ďalší „Boží blázni“ ako sv. František Xaverský, ktorí na seba vzali ťažkú úlohu evanjelizovať Ďaleký východ. Bohužiaľ, na začiatku svojej misie sa dopustili kolosálnej chyby, keď nesprávne posúdili špecifiká miestnych sociálnych, politických a kultúrnych systémov. Predpokladali, že treba postupovať rovnako ako v prípade obrátenia Európy, čiže dostať sa k vládcom a pokrstiť ich, po čom bude jednoduchšie

dosiahnuť prijatie krstu obyvateľstvom celých krajín.

Presne tak! Takto tomu bolo v prípade Európy. Najprv bol Mieško I. potom sv. Štefan, sv. Olaf, sv. Vladimír atď. Prečo sa to nepodarilo zopakovať v Číne, Japonsku alebo Indii?

Toto je veľmi dobrá otázka. Myšlienka bola skutočne dobrá – konverzia vládcu a prostredníctvom neho premena elít. Navyše, niektoré črty miestnej kultúry, ako napríklad konfucianizmus v Číne, sa zdali byť celkom zlučiteľné s kresťanstvom. Konfucianizmus nie je systém náboženský, iba filozofický, ktorý sa nezaoberá nadprirodzeným svetom, čiže nie je alternatívnym náboženstvom.

Spočiatku boli misionári v Číne úspešní. Za zmienku stojí poľský motív evanjelizácie Stredného kráľovstva. Samozrejme, ide o činnosť Michała Boyma – posledného vyslanca dynastie Ming počas občianskej vojny v Číne v 17. storočí. Pokrstil vodcov tejto dynastie, ale bolo to v dobe, keď jej príslušníci boli polotečenecami po tom, ako ich nečínski útočníci zatlačili hlboko na juh. Cisárovná a jej syn prijali veľmi príznačné mená – Helena a Konštantín.

Zastavme sa na chvíľu pri Číne. Na jednej strane sme v Ďalekej Ázii mali do činenia s filozofickým systémom podobným kresťanstvu a na druhej strane so špecifickým okultizmom v Amerike. Prečo sa Ameriku podarilo pokresťaniť a Áziu nie?

Tu vstupujeme na pôdu, ktorá nie je ani tak nebezpečná, ako skôr vyžaduje presnú argumentáciu o súvislostiach medzi európskou expanziou a kresťanstvom. Nepochybne v Mexiku a v Peru došlo k ozbrojenému zvrhnutiu miestnych štruktúr európskymi conquistadormi. Európania prevzali politickú moc, takže je ľahké si domyslieť, že potom ľahšie presvedčili ľudí, aby zmenili svoje náboženstvo.

Keď už hovoríme o dobytí, treba uviesť jednu skutočnosť. Cortés dobyl Tenochtitlán v roku 1521 na čele asi sedemdesiatisícovej armády, v ktorej Španieli predstavovali necelú hŕstku – nie viac ako tisíc mužov. Podporovali ho indiáni, ktorí nenávideli vtedajší systém. Je to kontroverzná otázka, ale bol dobyvateľom alebo osloboditeľom Mexika? K rovnakému paradoxu ale v menšom rozsahu došlo aj v Peru.

Dobytie územia navyše nebolo vždy spojené s víťazstvom kresťanstva. Nakoniec Briti ovládli Indiu, Holandskú Indonéziu a nič podobné sa tam v podstate nestalo. Môžeme teda povedať, že španielske skúsenosti z Latinskej a Južnej Ameriky sú jedinečné, pretože dokázali získať milióny veriacich pre kresťanstvo.

Samozrejme, môžeme sa tu stretnúť s protiargumentmi skeptikov alebo posmieváčov, že čo to bola za viera; že to boli kresťania iba podľa názvu, ktorí naozaj nemali potuchy o čo išlo, pretože v skutočnosti vzdávali hold miestnym bôžikom. No, ale keď prijmem argumenty tohto druhu, potom by sme to isté mohli povedať, že keby sa v časoch Boleslava Chrabrého alebo Boleslava Krivoústeho obyvatel'ov Poľska modliacich sa *Kyrie Eleison* opýtali, v čo vlastne veria, možno by ani oni nevedeli na to dať fundovanú odpoveď.

Treba taktiež zdôrazniť, že vôbec nie je pravda, čo sa často uvádza – a to, že španielska invázia do Latinskej a Južnej Ameriky úplne odstránila miestnu aristokraciu a miestne elity, ktoré boli nahradené novými prišielcami z Pyrenejského polostrova. Po prvé, na to ich bolo primálo. Odhaduje sa, že v priebehu tristo rokov, do konca 18. storočia, sa v oblasti od Kalifornského polostrova po Ohňovú zem usídlilo asi pol milióna obyvateľov Španielska. Na takom obrovskom území to bolo smiešne nízky počet. Okrem toho to boli

takmer samí muži, takže väčšina z nich musela mať miestne ženy za manželky. Zdôrazňujem – manželky, s ktorými boli cirkevne zosobášení, nie družky či spoločníčky. Zmiešané manželstvá viedli k zmiešavaniu elít a, ako sa dnes hovorí, k difúzii ideí.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Aj v Amerike bola snaha pokresťančovať miestne elity podobne ako tomu bolo v Rímskej ríši?

Presne tak. Kedysi bolo v móde tvrdiť, že kresťanmi v Rímskej ríši boli iba otroci, bedári a osoby ohrozujúce kultúru. Dnes vieme, že za Domiciána, ktorý vládol v rokoch 81-96, čiže v čase keď ešte žil sv. Ján apoštol, v prostredí okolo tohto vládcu bolo mnoho kresťanov, medzi ktorými boli aj členovia jeho rodiny. To ukazuje, že viera v Zmŕtvychvstalého Krista oslovovala tamojšie elity a intelektuálov.

Prečo sa nepodarilo dostať k elitám a intelektuálom na území Strednej Ázie a vo východnej Ázii?

Bol to výsledok omylov misionárov či samotného pápežstva a do istej miery niektorých prípadov nepriaznivej zhody okolností. Napríklad čínske mandarínske elity prejavovali značné nepriateľstvo voči konverziám preto, lebo ich predstaviteľov vysmievali jezuiti, ktorí boli zbehlejší v matematike.

Nie je to však tak, že kresťanstvo v Číne bolo odsúdené na porážku. Spomenul som poľského misionára Michala Boyma a jeho úspechy. Uvediem ešte jeden príklad. V polovici devätnásteho storočia v Číne vypuklo taipingské povstanie, ktorého vodca Hong Xiuquan, ktorý mal údajne kresťanské videnia, sa vyhlásil za brata Ježiša Krista a dal vznik hnutiu, ktoré získalo desiatky miliónov prívržencov a takmer zvrhlo vládnu dynastiu Čching.

Taipingovci sa považovali za kresťanov. Bolo to však kresťanstvo? Ak áno, malo veľa osobitostí. Toto je však kľúčový argument, že tamojší systém nebol nepreniknuteľný, ako si mysleli Európania, a teoreticky bola možná konverzia Číny. Aj tu však chýbalo – a môžeme si vybrať: Božia milosť alebo šťastie.

Máme to chápať tak, že na Ďalekom východe americký variant, čiže dobytie, neprichádzalo do úvahy?

Neprichádzalo už len kvôli vzdialenosti. Cesta zo Španielska do Ameriky trvala viac ako desať dní, v krajnom prípade niekoľko desiatok dní. Na Ďaleký východ dva až trikrát dlhšie.

Je pravda, že v 16. a 17. storočí európske flotily do istej miery ovládali ázijské moria, ale čo z toho, keď napríklad do Japonska sa podarilo doplaviť vždy iba jednej dvom lodiam. Okrem toho v tejto otázke európske mocnosti nemali jednotnú koordinovanú politiku.

Na Ďalekom východe jestvoval ešte jeden problém, ktorý v tomto rozsahu sa v Amerike nevyskytol, a ten znel: ako ďaleko môže zájsť kresťanstvo pri akceptovaní miestnych kultúr?

Čo máte na mysli?

Napríklad pápežstvo prestalo podporovať takzvané čínske ríty. Podľa môjho názoru to bola fatálna chyba. To znamenalo, že Číňan prijímajúc kresťanstvo mal zanechať nielen v podstate svetský kult predkov, ale okrem iného aj ostrihať si vlasy, aby vyzeral ako Európan. Pre drvivú väčšinu to bolo priveľa, pretože od mandžuských čias bolo odstrihnutie vrkoča považované za trestný čin.

Otázkou však je, či „produkt“, ktorý by sme dostali v dôsledku takejto kombinácie, bol ešte stále kresťanstvom?

Tu leží jadro problému. V niektorých prípadoch určite áno, ale v niektorých prípadoch už pravdepodobne nie. V tomto prípade možno nie Čína, ale India najlepšie ukázala, o čo vlastne ide, pretože tam rolu v spoločnosti určuje kastový systém.

Problémom v Indii bol okrem iného zhromažďovanie kresťanov vo svätyniach. Stavali sa v nich malé steny, ktoré oddeľovali nedotknuteľných členov kást od ostatných. Toto by ešte ako tak bolo možné akceptovať. Nakoniec aj u nás v Európe, aj keď je to možno trochu za vlasy pritiahnuté porovnanie, existujú v starších kostoloch lavice s označením konkrétnych rodín, na ktoré si ostatní nemohli sadieť.

Dochádzalo však k situáciám, keď sa brahman (člen najvyššej kasty) obrátil na kresťanstvo a bol vysvätený za kňaza, a tak mohol veriacim rozdávať sväté prijímanie. Ako ho rozdával veriacim z nižších kást? Dlhými paličkami, aby sa ich ani náhodou nedotkol.

Ako sa k takému čomusi postaviť? Bolo tu možné hovoriť ešte o kresťanstve, „v ktorom niet Gréka ani Žida“?

Svätý Pavol v liste Filoménovi prikázal, aby odpustil svojmu otrokovi Onezimovi, ktorý od neho utiekol. Má poslúchať svojho pána, ktorý sa zasa má s ním zodpovedajúco zaobchádzať, pretože my, kresťania, sme sem neprišli robiť násilnú revolúciu. Niet pochyb, že Filemón, ktorému apoštol adresuje list, je rovnako hriešny ako Onezimus, a že pred Kristom sme si všetci rovní.

Ak budeme podávať sväté prijímanie na dlhých paličkách, pravdepodobne niet pochyb, s čím máme potom do činenia. V tomto prípade bolo znepokojenie Svätej stolice opodstatnené.

Ako v tejto súvislosti došlo k pokresťančeniu Filipín - dnes jednej z najkatolíckejších krajín na svete?

Pretože kultúra Filipín sa výrazne odlišuje od iných krajín na Ďalekom východe.

Filipíny boli krajinou, ktorá sa z náboženského hľadiska podobala predkolumbovskej Amerike a nie Ázii. Na južné ostrovy súostrovia prenikol islam veľmi slabo a budhizmus ešte menej. Väčšinou tam dominovali tzv. prírodné náboženstvá, ktoré sú kresťanstvu prístupnejšie. Robilo sa to v zásade dvoma spôsobmi.

Prvý spôsob, ktorý však bol používaný minimálne, spočíval v tvrdení, že to, v čo domorodci veria, že je dielom Satana, a treba to vykoreniť.

Druhý spôsob spočíval v hľadaní pravého Boha, a že keď sa odmietnu bludy, podarí sa domorodcov obrátiť na kresťanstvo. V praxi to bolo nadviazanie na odvekú činnosť Cirkvi. Ako je známe, v Krakove na Mohyle Krakus kedysi rástol pohanský dub, ktorého korene sa našli počas vykopávok. Dub bol zrezaný, ale na jeho miesto bol postavený kríž. Nebol to iba dôkaz víťazstva jedného božstva nad druhým. Jednoducho: keďže ľudia si tam zvykli chodiť a precíťovať *sacrum*, rozhodlo sa, že to budú robiť aj naďalej, ale nie pre toho či onoho pohanského bôžika, ale iba pre Syna človeka.

Tu si dovoľm ešte jednu, celkom triviálnu, ale dôležitú úvahu. Dávni misionári, dávni guvernéri, dávni dobyvatelia často neboli nijakí anjeli. O tom niet pochyb. Nie je však pravda, že predstavitelia mimoeurópskeho sveta boli bezhriešni dobráci. Napríklad Indovia mali vo zvyku masovo upaľovať svoje manželky, na čo sa často zabúda. Na druhej strane Číňania rutinne mržali ženské potomstvo tým, že svojim dcéram silne bandážovali chodidlá a prsia. Kastové poverky v Indii som už spomínal. To boli reálne problémy, ktoré misionári na Filipínach nemuseli riešiť, a preto tam ich evanjelizácia bola úspešná.

Dalo by sa povedať, že na Ďalekom východe by všetko mohlo vyzeráť inak, ak by napríklad misionári z ultra-katolíckeho Španielska dorazili do Japonska tak ako prišli na Filipíny alebo do Latinskej Ameriky?

Nie celkom. V prípade Latinskej Ameriky sme mali do činenia, o čom som už hovoril, s dobývaním. Je to trochu smiešne, ale pochopiteľné: Španielom sa darilo tam, kde bolo treba rozbiť homogénne, avšak krehké štruktúry tvoriace základ mexického štátu Aztékov. Na druhej strane postup do hlbín kontinentu, kde žili tzv. *Indios bravos*, divokí Indiáni, sa ukázal vždy ako ťažký, pretože oblasť už nebolo možné ovládnuť odhodlanou, ale malou skupinou dobrodruhov. Ak by Cortes dokázal zhromaždiť menej ako tisíc ľudí, koľkých z nich by bolo možné poslať do oveľa vzdialenejších oblastí, ako je Melaka alebo Japonsko?

Zdroj: wikipedia.com

V prípade Japonska bola premárnená príležitosť iného druhu. Po prvé, bolo treba tam poslať viac kňazov a po druhé, rýchlejšie vysväcovať miestnych duchovných. To sa však nestalo a mnoho rokov sa japonskí nasledovníci Krista Kráľa museli skrývať v podzemí.

Ako by ste okomentovali, že Brazília je v súčasnosti najrýchlejšie sa protestantizujúca krajina na svete?

Nuž čo ... Ak sa z vysokých miest hlása, že v podstate neexistuje nijaký zásadný rozdiel medzi katolicizmom a protestantizmom a na dogmách nezáleží a nemá zmysel sa v nich vrtať, nemôžeme sa čudovať obyvateľom Brazílie, že tak mnohí opúšťajú katolícku Cirkev a odchádzajú k „turičným charizmatikom“ či svedkom Jehovovým. To nie je všetko! Mnohí z nich sú presvedčení, čo aj často zdôrazňujú, že odišli od katolicizmu, aby bránili Pravdy viery, na ktoré mnohí z duchovných Cirkvi zabudli.

Ak na dogmách naozaj nezáleží a my sa budeme stretávať na spoločnej pôde iba v rámci boja za ľudské práva alebo za ochranu životného prostredia a klímy, potom sa musíme zamyslieť, na čo vlastne bola Cirkev Krista Kráľa povolaná. Áno, kresťania sa môžu, dokonca aj tí, ktorí sú vysoko postavení v hierarchii kňazstva, angažovať v týchto oblastiach, ale či na tom má spočívať naša viera? Azda toto majú byť jej najdôležitejšie prvky? Poviem to tvrdo, že ak sú dogmy nahradzované „ľudskými právami“, nedivme sa, že protestantizácia postupuje tak rýchlo.

Prečo sú kresťania najprenasledovanejšou menšinou na svete?

Pretože ich nikto nebráni, ale nie v zmysle vyslania bojových lodí. Jednoducho nikto nehovorí o ich mučeníctve a nikto túto otázku neotvára na príslušných fórach.

Ďalšia vec je, že proti nám je relatívne ľahko udrieť. Berúc toto do úvahy, prenasledovatelia našich bratov vo viere si v duchu hovoria: keď možno prenasledovať kresťanov, prečo to nerobiť?

Chcete tým povedať, že k bombovým útokom počas tohtoročných Veľkonočných sviatkov na Srí Lanke došlo preto, „lebo to bolo možné“?

Na Srí Lanke už mnoho rokov prebieha krvavý boj budhistov s hinduistami. Vami spomínaný atentát, potvrdzuje, čo som práve hovoril: na Srí Lanke sú najľahším – a zároveň najspektakulárnejším – terčom útoku kresťania, pretože o nich sa nikto nezaujíma. Keby islamskí teroristi zodpovední za túto tragédiu boli zaútočili na budhistov, väčšina budhistických krajín by sa za nich postavila. Keby boli zasiahli hinduistov, museli by počítať s odozvou v Indii, ktorá taktiež s moslimskou menšinou nie vždy zaobchádza v rukavičkách. Západ však na svojich spolubratov zabudol.

Ďakujem za rozhovor.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/hladanie-krestanov-dejiny-evanjelizacie-novych-a-starych-svetov/>